

TEMA T1.4: KVALITET VISOKOG OBRAZOVANJA (Digitalne tehnologije učenja, Projekat Ministarstva „Razvoj visokog obrazovanja“, ...)
Paper No.T1.4-1
05729
STUDENTSKA STRUČNA PRAKSA KAO FAKTOR UNAPREĐENJA KVALITETA U VISOKOM OBRAZOVANJU
**Ratko Nikolić¹, Damnjan Radosavljević², Ilija Kovačević³, Marko Carić⁴, Lazar Savin⁵,
Mirko Simikić⁶, Milan Tomić⁷**
^{1,5,6,7} Univerzitet u Novom Sadu, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad, Srbija² Visoka poslovno-tehnička škola strukovnih studija, Užice, Srbija³ Univerzitet u Novom Sadu, Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad, Srbija⁴ Univerzitet Privredna akademija, Novi Sad, Srbija¹ nikolic.ratko43@gmail.com, ¹ savlaz@polj.uns.ac.rs, ² damnjanr@mts.rs, ³ ilijak@uns.ac.rs,

Kratak sadržaj: U radu su izloženi rezultati istraživanja u oblasti studentske stručne prakse na akademskim i strukovnim studijama prema Zakonu o visokom obrazovanju iz 2017. Godine. Prikazana je struktura i trajanje stručne prakse od 90 sati i vrednovanje u EPSB bodovima. Minimalna stručna praksa prikazana je za sva polja: prirodno-matematičke nauke, društveno-humanističke nauke, tehničko-tehnološke nauke, medicinske nauke i umetnost. Prikazano je i trajanje i realizacija pedagoške prakse i posebno je prikazana stručna praksa za strukovne studije. Na kraju je prikazana potrebna dokumentacija za realizaciju studentske stručne prakse.

Ključne reči: stručna praksa, ciljevi, trajanje, dokumentacija.

STUDENT PROFESSIONAL PRACTICE AS A QUALITY IMPROVEMENT FACTOR IN HIGHER EDUCATION

Abstract: This paper presents the research results in the field of student professional practice in academic and vocational studies according to the Law on Higher Education 2017. The structure and duration of professional practice of 90 hours and evaluation in ECTS credits are presented. Minimum professional practice is presented in all fields: natural sciences and mathematics, social sciences and the humanities, technical-technological sciences, medical science and arts. The duration and realization of pedagogical practice is shown and the professional practice for vocational studies is shown in particular. Finally, the necessary documentation for the realization of student professional practice is presented.

Key Words: professional practice, goals, duration, documentation

1. UVOD

Ukupno angažovanje studenata sastoji se od aktivne nastave (predavanja, vežbe, seminarski radovi i dr) samostalnog rada, kolokvijuma, ispita, studentske prakse, dobrovoljnog rada u lokalnoj zajednici, prema članu 39 ZOVO, 2017.

Minimalni broj časova stručne prakse je 90 sati godišnje za sva obrazovno naučna polja osim u nekim specifičnim oblastima polja. Od toga je 80 sati ili 10 dana stručna praksa a 10 sati pisanje i odbrana izveštaja o obavljenoj stručnoj praksi. Vreme predviđeno za pisanje izveštaja i odbranu važi i za ostale obime stručne prakse. Stručna praksa se može ocenjivati numeričkim ocenama od 5 do 10 i upisivati u prijavu, indeks i u dodatak diplomu. Ocena stručne prakse ne ulazi u prosek ocena studiranja. Stručna praksa se boduje (na primer: minimum 25 sati obaveza na stručnoj praksi nosi jedan ESPB) i ulazi u zbir bodova od minimalno 60 bodova po godini studija. Stručna praksa nije aktivna nastava. Studentska stručna praksa može da se izvodi u preduzećima ili javnim ustanovama kao i u sopstvenim laboratorijama, oglednim dobrima ili kliničkim nastavnim bazama. U okviru osnovnih i master studija visokoškolska ustanova može organizovati studentsku stručnu praksu kao deo studijskog programa ili kroz vannastavne aktivnosti, član 96 ZOVO, 2017. Student potpisuje ugovor o obavljanju stručne prakse u odgovarajućoj ustanovi i dobija uput za obavljanje stručne prakse od strane visokoškolske ustanove. Tokom realizacije stručne prakse student vodi dnevnik prakse koji potpisuju student i rukovodilac prakse u ustanovi gde se obavlja stručna praksa. Po obavljenoj stručnoj praksi student piše izveštaj o obavljenoj stručnoj praksi, koji sa dnevnikom predaje i brani pred mentorom stručne prakse u visokoškolskoj ustanovi. Ustanova u kojoj se obavlja stručna praksa dužna je da dostavi uslove za realizaciju prakse, shodno zahtevu studijskog programa. Po obavljenoj praksi rukovodilac prakse u ustanovi potpisuje dnevnik prakse, popunjen obrazac za ocenjivanje studenta na praksi i potom izdaje potvrdu o obavljenoj stručnoj praksi. Celokupna dokumentacija o stručnoj praksi čuva se u studentskoj službi u dosijeu studenta. Mentor stručne prakse vodi realizaciju stručne prakse, pregleda dnevnik i izveštaj o stručnoj praksi i ocenjuje kvalitet realizacije stručne prakse popunjavanjem prijave o stručnoj praksi i upisom u indeks. U Ustanovi gde se realizuje stručna praksa mora biti određeno lice zaduženo za realizaciju prakse. Visokoškolska ustanova može da u preduzeću gde se izvodi praksa izabere stručnog saradnika bez zasnivanja radnog odnosa, koji će biti

angažovan za realizaciju prakse.

Deo studentske stručne prakse može da se realizuje u okviru stručnih predmeta tokom godine, što je regulisano Pravilnikom o stručnoj praksi prema prirodi studijskog programa i traženim ishodima učenja. Praktičan rad i terenski izlasci u okviru predmeta su aktivna nastava (DON) i nisu stručna praksa. Stručna praksa može da se izvodi grupno ili individualno, tokom nastave ili raspusta. Student može obaviti stručnu praksu i u inostranstvu, ukoliko je to u skladu sa ishodima učenja na studijskom programu. Student pri popunjavanju ankete ocenjuje realizaciju stručne prakse. Visokoškolske ustanove formiraju službu za vođenje studentske stručne prakse.

2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

AKADEMSKE STUDIJE

2.1. Prirodno matematičke nauke

Studijski programi u polju prirodno-matematičkih nauka, osim pedagoških programa moraju imati najmanje 90 sati stručne prakse na godini na osnovnim studijama, po pravilu na poslednje dve godine studija, i po 90 sati na svakoj godini master akademskih studija. Na integrisanim akademskim studijama stručna praksa je na III, IV i V godini studija.

Ovde nisu uključeni pedagoški studijski programi.

2.2. Društveno-humanističke nauke

Studijski programi u polju društveno-humanističkih nauka, osim pedagoških usmerenja, moraju imati najmanje 90 sati stručne prakse na godini na osnovnim studijama, po pravilu na poslednje dve godine studija, i po 90 sati na svakoj godini master akademskih studija. Na integrisanim akademskim studijama stručna praksa je na III, IV i V godini studija.

Studijski programi iz specifičnih oblasti društveno-humanističkih nauka, kao što je oblast agroekonomije, imaju minimalno 90 sati stručne prakse na svim godinama, osim prve godine studija. U završnoj godini studija stručna praksa je 120 sati i izvodi se u nekoj ustanovi, shodno zahtevima studijskog programa. Stručna praksa na master studijama je 120 sati na svakoj godini studija. Stručna praksa se izvodi tokom godine u vegetacionom periodu i kao ferijalna praksa na kraju školske godine, što je regulisano Pravilnikom o stručnoj praksi na visokoškolskoj ustanovi.

Ovde nisu uključeni pedagoški studijski programi.

2.3. Tehničko-tehnološke nauke

Studijski programi u polju tehničko-tehnoloških nauka, osim pedagoških usmerenja, imaju najmanje 90 sati stručne prakse na godini na osnovnim studijama, po pravilu na poslednje dve godine studija, i po 90 sati na svakoj godini master akademskih studija. Na integrisanim akademskim studijama stručna praksa je na III, IV i V godini po 90 sati, osim u biotehničkim naukama- oblast poljoprivrede i šumarstva.

U biotehničkim naukama- oblast poljoprivrede i šumarstva minimalna stručna praksa je 90 sati na drugoj godini studija – radna praksa, 90 sati na trećoj godini studija – proizvodna praksa i na četvrtoj godini studija 120 sati – organizaciono-tehnološka praksa. Na master studijama minimalna praksa je 120 sati na svakoj godini studija. Na integrisanim studijama stručna praksa je po 90 sati na drugoj i trećoj godini studija, a na četvrtoj i petoj godini studija po 120 sati. Ako studije traju tri godine tada je stručna praksa na prvoj godini-radna, na drugoj godini-proizvodna i na trećoj godini organizaciono-tehnološka, minimalno po 120 sati godišnje. Visokoškolske ustanove iz oblasti poljoprivrede moraju imati na korišćenju najmanje 100 ha obradivog zemljišta, a u šumarstvu najmanje 1.000 ha pod šumskim sastojinama za realizaciju praktičnog rada i stručne prakse.

Visokoškolske ustanove koje nisu u biotehničkim naukama, a imaju studijske programe iz poljoprivrede i šumarstva, imaju minimalnu stručnu praksu kao i visokoškolske ustanove u biotehničkim naukama. Za programe iz poljoprivrede visokoškolska ustanova mora imati na korišćenju najmanje 50 ha obradivog zemljišta, a u šumarstvu 500 ha pod šumskim sastojinama. Ovo se odnosi i na visokoškolske ustanove u biotehničkim naukama i visokoškolskim jedinicama bez svojstva pravnog lica van sedišta ustanove koja upisuje do 200 studenata na prvu godinu studija. Ovo se odnosi i na strukovne studije.

2.4. Medicinske nauke

Strukovne i akademske studije sestrinstva

Član 31. Direktive 2005/36/EC o priznavanju stručnih kvalifikacija navodi osnovne zahteve za obuku medicinskih sestara opšteg profila. Prema ovoj direktivi obuka sestara odgovornih za opštu negu mora da obuhvati najmanje tri godine učenja ili 4600 časova teorijske i kliničke obuke, gde na teorijsku obuku otpada najmanje jedna trećina, na trajanje kliničke obuke najmanje jedna polovina minimalnog trajanja obuke. Ovaj zahtev se, takođe, odnositi i na akademske studije sestrinstva u četvorogodišnjem trajanju.

Stručna praksa se može izvoditi i kao letnja stručna praksa i u okviru odgovarajućih semestara najčešće u drugoj i trećoj godini studija. Broj časova stručne prakse treba da dopuni časove aktivne nastave tako da ukupni broj časova na studijskom programu bude preko 4000.

Integrisane studije medicine i stomatologije

Stručna praksa za studente medicine i stomatologije je deo nastavnog procesa na ovim integrisanim studijskim programima. Studenti se upućuju na stručnu praksu radi upotpunjavanja teoretskog znanja sa praktičnim, u cilju uspešnijeg sticanja kompetencija koje su predviđene ishodom studijskog programa, a koje će olakšati uključivanje doktora medicine i doktora stomatologije u profesionalni rad. Stručna praksa ima za cilj da studentima olakša primenu stručnih i naučnih znanja u praksi. Direktiva 2005/36/EC o priznavanju stručnih kvalifikacija navodi osnovne zahteve za obuku doktora medicine. Prema ovoj direktivi studijski program za sticanje zvanja doktor medicine mora da obuhvati najmanje šest godina učenja ili 5500 časova teorijske i kliničke obuke. Broj časova stručne prakse u kurikulumu na studijskom programu medicine treba da dopuni 6 časove aktivne nastave tako da ukupni broj časova na studijskom programu bude najmanje 5500. Stručni program stomatologije u trajanju od najmanje 5 godina, pored časova teorijske i praktične nastave, takođe, sadrži i stručnu praksu. Stručna praksa se može obaviti tokom raspusta (letnja stručna praksa) kao i tokom nastavnog procesa u terminima i rokovima definisanim studijskim programom. Za svaku kliničku (laboratorijsku) veštinu koju će student medicine i stomatologije savladati i usvojiti kroz stručnu praksu, u programu stručne prakse treba da bude definisan nivo veštine:

1 = student ima teorijsko znanje o veštini. (T)

2 = student ima teorijsko znanje o veštini, ali je ne izvodi samostalno, tzv. posmatrano izvođenje. (P)

3 = student ima teorijsko znanje o veštini, osposobljen za izvođenje pod nadzorom. (A)

4 = student ima teorijsko znanje o veštini, osposobljen za samostalno izvođenje, izvodi proceduru rutinski (I)

Student može da obavi stručnu praksu i u inostranstvu. U slučaju upućivanja studenta na stručnu praksu u inostranstvo, rukovodilac stručne prakse dužan je da se zvaničnim dopisom obrati organizaciji u inostranstvu i dostavi program stručne prakse.

Strukovne studije farmacije

Strukovne studije farmacije traju tri godine i imaju 1200 časova stručne prakse koja se izvodi u drugoj i trećoj godini studija po 600 sati. Ove studije nisu regulisane Evropskom direktivom 2013/55/EU (Directive 2013/55/EU of the European Parliament and of the Council) o priznavanju stručnih kvalifikacija.

Stručna praksa na specijalističkim i master strukovnim studijama je minimum po 120 sati godišnje i nosi po 4 ESPB.

Stručna praksa za studente na strukovnim studijama realizuje se u apoteci i bolničkoj apoteci, a može da se izvodi u okviru odgovarajućih semestara, ali i kao letnja stručna praksa.

Integrisane akademske studije farmacije i farmacije-medicinske biohemije

Stručna praksa za studente na integrisanim akademskim studijama studijskog programa Farmacija i Farmacija-medicinska biohemija je deo nastavnog procesa. Studije traju 5 godina, odnosno 10 semestara. Stručna praksa u II godini je minimum 90 sati (3 ESPB), u III godini minimum 90 sati (3 ESPB) u IV godini minimum 120 sati (4 ESPB) a u petoj godini studija 300 sati i 10 ESPB. Broj časova stručne prakse u kurikulumu na studijskom programu Farmacija i Farmacija-medicinska biohemija dopunjava časove aktivne nastave. Izvođenje stručne prakse za studente farmacije je delimično u skladu sa Evropskom direktivom 2013/55/EU (Directive 2013/55/EU of the European Parliament and of the Council) o priznavanju stručnih kvalifikacija za farmaceute.

Stručna praksa za studente na studijskom programu Farmacija realizuje se u apoteci i bolničkoj apoteci, a za studente na studijskom programu Farmacija-medicinska biohemija u kliničko-biohemijskim, toksikološkim i laboratorijama za sanitarnu hemiju.

Veterinarska medicina

Stručna praksa za studente veterinarske medicine je deo nastavnog procesa na integrisanim studijskim programima. Studenti se upućuju na stručnu praksu radi upotpunjavanja teoretskog znanja sa praktičnim, u cilju uspešnijeg sticanja kompetencija koje su predviđene ishodom studijskog programa, a koje će olakšati uključivanje doktora veterinarske medicine u profesionalni rad. Stručna praksa ima za cilj da studentima olakša primenu stručnih i naučnih znanja u praksi. Direktiva 2005/36/EC o priznavanju stručnih kvalifikacija navodi osnovne zahteve za obuku doktora veterinarske medicine.

Integrisani studijski programi veterinarske medicine akademskih studija shodno ishodima učenja moraju imati najmanje 90 sati stručne prakse na drugoj godini i 3 ESPB, na trećoj godini 90 sati i 3 ESPB, na četvrtoj godini 120 sati i 4 ESPB, na petoj godini 120 sati stručne prakse i 4 i na šestoj godini 240 sati i 8 ESPB.

Strukovne studije veterinarske medicine u trajanju od tri godine moraju imati najmanje 120 sati stručne prakse na drugoj godini i na trećoj godini najmanje 120 sati stručne prakse. Stručni programi specijalističkih strukovnih studija moraju imati najmanje 120 sati stručne prakse a na master strukovnim studijama veterinarske medicine minimalna stručna praksa je po 120 sati na svakoj godini studija i maksimum 4 ESPB po godini studija.

Napomena: Za medicinske nauke detaljnije pogledati Podsetnik za studentsku praksu, 2015.

2.5. Umetnost

Stručna praksa se izvodi u:

- institucijama kulture i umetnosti - pozorišta, muzeji, galerije, kulturni centri, produkcijske kuće, orkestri itd.
- proizvodnim pogonima, dizajn centrima i studijama, uslužnim centrima koji se bave dizajnom, projektantskim biroima, izvođačkim organizacijama isl.
- advertajzing agencijama, štamparijama, televizijskim, radijskim, novinskim i izdavačkim kućama itd.

Studijski programi u polju umetnosti moraju imati najmanje 90 sati stručne prakse na dve godine na osnovnim studijama, po pravilu na poslednje dve godine studija, i 90 sati na master akademskim studijama. Na integrisanim akademskim studijama stručna praksa je na III, IV i V godini studija po 90 sati.

Ovde nisu uključeni pedagoški studijski programi.

2.6. Trajanje i realizacija pedagoške prakse

Visokoškolske ustanove koje realizuju pedagoško studijske programe moraju obezbediti pedagošku praksu u II, III i IV godini studija minimum 90 sati godišnje. Na petoj godini studija pedagoška praksa je 180 sati i 6 ESPB bodova. Pedagoške prakse se izvode u pedagoškim ustanovama. Za visokoškolske ustanove koje u okviru studijskih programa nemaju pedagoška obrazovanja a treba da budu nastavnici stručnih predmeta u srednjim školama moraju shodno Zakonu o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja član 8, stav 4 imati obrazovanje iz psiholoških, pedagoških i metodičkih disciplina stečeni na visokoškolskoj ustanovi u toku studija ili nakon diplomiranja, od najmanje 30 ESPB i 6 ESPB prakse u pedagoškim ustanovama, u skladu sa Evropskim sistemom prenosa bodova. Pedagoška praksa od 6 ESPB i 180 sati ili 30 dana obavlja se u pedagoškim ustanovama.

3. STRUKOVNE STUDIJE

Visoke strukovne škole i Akademije strukovnih studija u svojim studijskim programima moraju predvideti najmanje 120 sati stručne prakse godišnje na svim godinama studija, osnovnim, specijalističkim i master strukovnim studijama. Minimum 120 sati ili 15 dana sa 4 ESPB po godini studija, osim u medicini i umetnosti.

U biotehničkim naukama oblast poljoprivrede i šumarstvo na osnovnim strukovnim studijama minimalna stručna praksa je na prvoj godini 120 sati- radna praksa, na drugoj godini 120 sati - proizvodna praksa i na trećoj godini 120 sati- organizaciono-tehnološka stručna praksa. Specijalističke strukovne i master strukovne studije imaju minimum 120 sati stručne prakse po godini studija.

U polju umetnosti na strukovnim studijama stručna praksa treba da bude zastupljena minimalno 90 časova godišnje na osnovnim (u drugoj i trećoj godini), i na svakoj godini na specijalističkim i master strukovnim studijama po 120 sati.

Ovi zahtevi važe i za visokoškolske jedinice van sedišta ustanove.

4. POTREBNA DOKUMENTACIJA ZA REALIZACIJU STUDENTSKE STRUČNE PRAKSE

Svaka visokoškolska ustanova treba da poseduje sledeću dokumentaciju za realizaciju studentske stručne prakse – Prilog 1:

1. Obrazac 1: Pravilnik o studentskoj stručnoj praksi (sačinjava visokoškolska ustanova)
2. Obrazac 2: Ugovor zaključen sa ustanovom gde će se obavljati stručna praksa (potpisuju visokoškolska ustanova i poslodavac)
3. Obrazac 3: Ugovor o realizaciji studentske stručne prakse za svakog studenta (potpisuju visokoškolska ustanova, poslodavac i student)
4. Obrazac 4: Uput za obavljanje studentske stručne prakse (potpisuje mentor stručne prakse u visokoškolskoj ustanovi)
5. Obrazac 5: Potvrda o obavljenju stručnoj praksi (potpisuje i overava poslodavac i rukovodilac stručne prakse u ustanovi gde je obavljena praksa)
6. Obrazac 6: Dnevnik stručne prakse (dnevnik stručne prakse vodi student a potpisuju student i rukovodilac stručne prakse u ustanovi gde je obavljena praksa)
7. Obrazac 7: Izveštaj o obavljenju stručnoj praksi (sastavlja i potpisuje student)
8. Obrazac 8: Numeričko ocenjivanje studenta na praksi (potpisuje rukovodilac stručne prakse u ustanovi gde je obavljena praksa)
9. Obrazac 9: Ocenjivanje studenta o obavljenju stručnoj praksi (popunjava mentor stručne prakse u visokoškolskoj ustanovi)
10. Obrazac 10: Pismo preporuke za obavljanje stručne prakse (potpisuje mentor stručne prakse)
11. Obrazac 11: Izjava o obavljenju stručnoj praksi (piše i potpisuje student)
12. Obrazac 12: Služba za stručnu praksu u visokoškolskoj ustanovi.

5. ZAKLJUČAK

Na osnovu sprovedenih istraživanja mogu se izvesti sledeći zaključci:

1. Studentska praksa je veoma važna za osposobljavanje studenata za uspešno uključivanje u rad po završetku studija.
2. Predviđeno trajanje stručne prakse treba shvatiti kao minimalno i treba težiti da se u perspektivi povećava.
3. Posebnu pažnju treba posvetiti izradi potrebne dokumentacije za realizaciju studentske stručne prakse.

6. LITERATURA

- [1] Nikolić R, Radosavljević D, Kovačević I, Pap E, Jeremić B, Bulatović I, Đokić J, Plečaš D, Pavlović D, Spasić S: *Podsetnik za studentsku stručnu praksu u visokom obrazovanju*, Nacionalni savet za visoko obrazovanje, Beograd, 2015, s.16
- [2] Radosavljević D, Nikolić R, Kovačević I, Pap E, Jeremić B, Bulatović I, Đokić J, Plečaš D, Pavlović D, Spasojević S: *Priručnik za studentsku stručnu praksu u visokom obrazovanju*, Nacionalni savet za visoko obrazovanje, Beograd, 2015, s.52
- [3] *Standardi i pravilnici*, Nacionalni savet za visoko obrazovanje, Beograd, 2017, s.75
- [4] *Zakon o visokom obrazovanju*, Beograd, 2017
- [5] *Informator za pripremu i organizaciju studentskih stručnih praksi*, Brošura finansirana i publikovana u okviru projekta TEMPUS JP 510985-2010 www.studentska.praksa.com